

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРИУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ОСВІТИ

Збірник матеріалів

**XXVI підсумкової науково-практичної
конференції викладачів**

22 лютого 2024

Київ 2024

УДК 061.3(063)

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ОСВІТИ: Збірник матеріалів XXVI підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ / За заг. ред. М.В. Трофименка. Київ: МДУ, 2024. 406 с.

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет вченою радою Маріупольського державного університету (протокол № 11 від 22.04.2024)

Редакційна колегія:

Голова Трофименко М.В., ректор МДУ, кандидат політичних наук, професор;

Члени редколегії Балабаниць А.В., доктор економічних наук, професор;
Безчотнікова С.В., доктор філологічних наук, професор;
Булатова О.В., доктор економічних наук, професор;
Задорожня-Княгницька Л.В., доктор педагогічних наук, професор;
Іванець Т. М., голова Ради молодих вчених МДУ, кандидат політичних наук;
Константинова Ю. В., кандидат історичних наук, доцент;
Омельченко В.Я., доктор економічних наук, професор;
Павленко О.Г., доктор філологічних наук, професор;
Романцов В.М., доктор історичних наук, професор;
Сабадаш Ю. С., доктор культурології, професор;
Тарасенко Д. Л., доктор економічних наук, професор;
Толпежніков Р.О., доктор економічних наук, професор.

Збірник містить матеріали XXVI підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ, яка відбулася 22 лютого 2024 року в Маріупольському державному університеті.

У матеріалах висвітлені актуальні проблеми розвитку міжнародних відносин та зовнішньої політики, філософії та соціології, історії, економіки та менеджменту, права, екології, кібербезпеки, документознавства, культурології, журналістики, філології, літературознавства, методики викладання, педагогіки та психології.

Видання адресоване науковцям, викладачам, аспірантам та здобувачам вищої освіти, а також усім, хто цікавиться сучасними проблемами науки та освіти.

Редакція не несе відповідальності за авторський стиль тез, опублікованих у збірнику.

Романцова Наталя,
докторка історичних наук, доцентка, професорка кафедри філософії та соціології
Маріупольський державний університет

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ В ЧАСИ ЕМІГРАЦІЇ: ДОПОМОГА ГОЛОДУЮЧИМ В УКРАЇНІ

Обставини 1919 року в Україні змінили життя багатьох представників політичних та наукових кіл, які вимушені були покинути батьківщину і опинилися в Європі у статусі емігрантів. Таким політичним вигнанцем постав М.Грушевський зі своєю родиною. М. Грушевський співчував і звернув увагу світової спільноти на жахливий голодомор в Україні 1921 – 1923 рр. і закликав різні громадські організації надати дієву допомогу голодуючим. Участь Михайла Сергійовича у добродійних акціях того часу продемонструвала його небайдужість та готовність прийти на допомогу мешканцям рідного краю.

Досліджуване питання знайшло відображення у працях О. Веселової, В. Марочко, О. Мовчан [3]; С. Кульчицького, О. Мовчан [10], Л. Биковського [1], І. Гирича [5], Ю. Шаповала, І. Верби [15], О. Коляструк [9]. Але деякі аспекти зазначеної проблеми ще не стали об'єктом дослідження.

Михайло Сергійович приділив велику увагу інформуванню української еміграції в США про трагічні наслідки голоду в Україні. У квітні 1922 р. він у листі до земляків у Америці звернув увагу на «великі розміри, тяжкі й страшні форми голоду на Україні». Вчений вказав на «страхи голоду», які охопили територію з 10 млн. населення та емоційно зазначив, що «величезна маса людності розбіглася в світ за очі, інші вмирають на місцях». За словами автора листа, «прислані фотографії померших дають страшний образ голодної агонії» [12, с. 316]. Доповнюючи ці факти української трагедії, Михайло Сергійович зазначив, що «людність ще з осені, з'ївши все, що було, до собак включно, почасти розійшлася по світу, почасти вигинула. А саме дістав звістку, що в деяких селах вимерла третина! І тільки незначна скількість господарств заможнішого селянства та німецьких колоністів перетривала сей страшний рік. Як бачите з наведеного листа, хвиля голодних утікачів розлялася звідси по всій Україні аж до польського кордону» [7, с. 320].

Повідомлення про голод 1921 – 1923 рр. в Україні схвилювали українську емігрантську громадськість і спонукали її до дій. Л. Биковський зазначив, що М. Грушевський «звернувся з закликом до всієї еміграції про допомогу» [1]. Конкретизуючи це питання, І. Гирич вказав, що це звернення «було надруковано в кількох українських часописах» [5, с. 190].

Українські вчені зазначили, що серед перших на цей заклик відомого вченого відгукнувся Василь Кузів, який сприяв створенню в Нью-Йорку Комітету об'єднаних товариств помочі Україні [5, с. 190; 16, с. 211]. Автори хроніки життя та діяльності М. Грушевського звернули увагу на те, що у листопаді 1921 р. він очолив товариство допомоги голодуючим в Україні (союз «Голодним України») [2, с. 105].

Простежується лукавство більшовицької влади щодо благодійної діяльності М. Грушевського. У лютому 1922 р. на засіданні політбюро ЦК КП(б)У було прийняте рішення направити спеціальну місію на чолі з головою Кооперативної Ради В. Затонським до США та Канади, де мешкало багато українців, щоб розгорнути серед них масову кампанію для надання допомоги голодуючим в Україні. При цьому було зазначено: «вважати можливим включити до складу місії проф. Грушевського» [4, с. 32]. Доля цієї місії та участі в ній вченого не відображена в джерелах. 18 жовтня 1922 р. політбюро ЦК КП (б)У прийняло рішення припинити роботу в Україні організацій, які діяли без контролю комісії Допомогу. Це стосувалося також союзу «Голодним України», який очолював Михайло Сергійович [1, с. 106]. У монографії про Голодомори в Україні було наголошено, що більшовицька влада дискримінувала «націоналістичний» комітет Михайла Сергійовича [3, с. 76].

Аналізуючи обставини голоду, вчений звернув увагу на причини цієї трагедії. Він констатував, що третина найбільш родючих українських земель восени 1921 р. не була засіяна. Це випробування витримала лише незначна частина заможних господарств українських селян та німецьких колоністів [7, с. 320]. У листі до В. Кузіва М. Грушевський серед причин голоду зазначив також політичні чинники, оскільки зерно з України забирали «на північ». На думку вченого, офіційні «совітські» владні структури нічого не робили, щоб організувати допомогу Україні» [13, с. 199].

М. Грушевський відстежував діяльність в Україні міжнародних благодійних організацій Фонду Ф. Нансена, Американської адміністрації допомоги, Міжнародного Червоного Хреста щодо надання допомоги голодуючим. Вчений наполягав на необхідності справедливого розподілу, збільшення цієї підтримки, оскільки на початку голоду продовольча допомога спрямовувалася переважно в Росію. Він звернув увагу також на те, що потрібна буде спеціальна допомога для подолання наслідків голоду: українське селянство «буде потребувати помочі, бо в нинішнім веснянім сезоні не зможе обсіятись через повну недостачу худоби і повне фізичне виснаження тих, що переживають голодовку. В сій хвилі треба думати про прогонування, потім стане питання господарчого порятунку, з огляду на загальне виснаження України» [12, с. 316-317].

З іншого боку, М. Грушевський звернув увагу на бідкування українських вчених під час голоду. Михайло Сергійович зазначив, що він особисто надав допомогу на 200 доларів

деяким вченим, письменникам, артистам [12, с. 317]. У листі до українського Червоного Хреста в Канаді 24 грудня 1922 р. вчений інформував, що отримав 100 канадських доларів до каси союзу «Голодним України». На ці кошти планувалося відправити посилки уповноваженому в Києві «члену Академії, що розділяє посилки між співробітниками Академії (в офіціальній управі люди українству не прихильні, тож на адресу Академії посилати не вказано) [6, с. 328]. У грудні 1923 р. у Філадельфії було опубліковано подяку від союзу «Голодним України» за підписом його голови М. Грушевського та скарбника І. Коссака за отримані 129 доларів для допомоги працівникам української культури, які жили в злиденних умовах, а це було «їх поодиноким порятунком» [8, с. 344].

Аналіз досліджуваної проблеми виявив ставлення Михайла Грушевського до своєї батьківщини, до становища українського суспільства в умовах трагедії голоду 1921 – 1923 р. Увага вченого до цієї проблеми визначалася в соціальному, громадянському та науковому вимірах. Окрім організаційної допомоги в рамках солідарності з використанням авторитету свого імені задля благодійної акції, він не оминув наукового погляду на голодомор, визначив його причини та наслідки які торкнулися українського селянства та інтелігенції. Така небайдужість та опікування вченого справами в Україні врешті-решт і призвели до його повернення до рідного краю.

Література

1. Биковський Л. Василь Кузів. 1887 – 1958. Його життя й діяльність. Вінніпег; Мюнхен; Детройт: Українське Євангельське Об'єднання в Північній Америці, 1966. 104 с.
2. Верстюк В.Ф., Пиріг Р.Я. М. С. Грушевський. Коротка хроніка життя та діяльності. Київ: Либідь, 1996. 144 с. Укр. і рос. мовами.
3. Веселова О. М., Марочко В. І., Мовчан О. М. Голодомори в Україні, 1921–1923, 1932–1933 1946–1947: Злочини проти народу. 2-е вид., допов. Київ; Нью-Йорк: Вид-во М.П. Коць, 2000. 283 с.
4. Витяги з протоколу засідання Політбюро Цк КП(б)У щодо відрядження з використанням академіка Михайла Грушевського спеціальної місії до Америки для збору коштів для голодуючих України та виділення пайків партійним працівникам у голодуючих районах 10 лютого 1922 року. Сергійчук В. Як нас морили голодом. Вид. 3-є, доповнене. Київ: ПП Сергійчук М. І., 2006. 392 с.
5. Гирич І. Листи до Василя Кузіва. Український історик. 1995. № 1–4. С. 190–192.
6. Грушевський М. До українського Червоного хреста в Канаді. Баден, Відень, 24.XII.1922. Грушевський М. С. Твори: У 50 т. / редкол.: [П. Сохань], І. Гирич та ін.; голов.

ред. П. Сохань. Львів : Світ, 2002. Т. 4. Кн. II: Серія «Суспільно-політичні твори» (листопад 1918 р. жовтень 1926 р.) / упоряд. С. Панькова. 2013. С. 328.

7. Грушевський М. Духа не угашайте! В справі допомоги голодним на Україні до земляків в Америці. Грушевський М. С. Твори: У 50 т. / редкол.: [П. Сохань], І. Гирич та ін.; голов. ред. П. Сохань. Львів : Світ, 2002. Т. 4. Кн. II: Серія «Суспільно-політичні твори» (листопад 1918 р. жовтень 1926 р.) / упоряд. С. Панькова. 2013. С. 319 – 324.

8. Грушевський М. Подяка [від Союзу «Голодним України»]. Грушевський М. С. Твори: У 50 т. / редкол.: [П. Сохань], І. Гирич та ін.; голов. ред. П. Сохань. Львів : Світ, 2002. Т. 4. Кн. II: Серія «Суспільно-політичні твори» (листопад 1918 р. жовтень 1926 р.) / упоряд. С. Панькова. 2013. С. 344.

9. Коляструк О. Діяльність М. Грушевського по підтримці інтелігенції України в умовах голоду 1920-х рр. Грушевський М. С. – державотворець, громад. діяч, вчений, публіцист: матеріали II Регіональної наук.-практ. конф. (Вінниця, 28 вересня 2006 р.). Вінниця : Книга-Вега, 2006. С. 125–134.

10. Кульчицький С. В., Мовчан О. М. Невідомі сторінки голоду 1921–1923 рр. в Україні. Історичні зошити. Київ 1993. 70 с.

11. Листи М. Грушевського до Е. Фариняка за час від 28.І. 1922 до 12.ІІ. 1928. До друку підготував М. Антонович. Український історик. 1976. № 1–4. С. 121 – 130.

12. Лист від М. Грушевського. До шановних земляків Америки. Відень, 10 цвітня, 1922. Грушевський М. С. Твори: У 50 т. / редкол.: [П. Сохань], І. Гирич та ін.; голов. ред. П. Сохань. Львів : Світ, 2002. Т. 4. Кн. II: Серія «Суспільно-політичні твори» (листопад 1918 р. жовтень 1926 р.) / упоряд. С. Панькова. 2013. С. 316 – 318.

13. Лист М. Грушевського до Василя Кузіва. Ч. 5. Wien, VIII, Namerlingplatz 4/7 bei Salisniak 8.ІІ. 1922. Гирич І. Листи до Василя Кузіва. Український історик. 1995. № 1–4. С. 197–199.

14. Лист М. Грушевського до Василя Кузіва. Ч. 9. Baden, 12. IX. 1923. Гирич І. Листи до Василя Кузіва. Український історик. 1995. № 1–4. С. 201–203.

15. Шаповал Ю., Верба І. Михайло Грушевський. Київ, Видавничий Дім «Альтернативи». 2005. 352 с.